

13. Визначте проблематику та ідейну спрямованість «Велесової книги»

Жерці – духовні лідери роду, племені, народу. «Велес книга» дає нам виразне бачення й розуміння труднощів виживання суспільної одиниці (роду, общини, племені) в тому жорстокому світі. Життя такої суспільної одиниці – це щоденна боротьба за існування не тільки у важких природних умовах, а й в умовах постійного ворожого оточення. У «Велесовій книзі» названо чимало племен і народів, з якими русичі перебували в перманентному збройному протистоянні. Багато з них безслідно зникли з історичної арени. Русичі вижили. У той час виживав сильніший: і сила та мала як фізичний вимір, так і духовний. Обидва виміри, до речі, взаємопов'язані. Є всі підстави вважати, що племена й навіть крупніші суспільні об'єднання зникали з історичної арени в тих випадках, коли їх духовний вимір виявлявся надто слабким, з тієї чи іншої причини недорозвинутим.

Слов'янське плем'я, що породило «Велесову книгу», володіло потужною духовною силою. Ідеологія «Велесової книги» – це ідеологія, спрямована забезпечити виживання й самоствердження племені, народу, нації. Перш за все йдеться про збереження історичної пам'яті. Волхви давали відповідь на питання хто ми? звідкіля і куди йдемо? Відповідь цю варіювали, постійно повторювали, акцентували увагу на славних, переможних сторінках своєї історії – саме тому так часто повторюється спогад про перемогу над могутніми готами, над їхнім царем Германаріхом. Автори «ВК» не забувають згадати поразки, проте, коли йдеться про перемоги, їх розповідь набуває особливої образності та пафосності.

І тут бо руси кинулися до битви, як леви, і сказали:

«Пропадемо, якщо Перун про нас не подбає».

І той їм допоміг: готи були розбиті,

а хозари перші спробували праху,

вперше були розтриті (д. 4а).

Таким чином плекалася історична пам'ять. У неї виховна сутність: така пам'ять налаштовує на перемогу, вона виховує переможців.

Духовні вожді русичів дуже глибоко, сказати б, на філософському рівні розуміли необхідність збереження історичної пам'яті. Про це свідчить такий по-афористичному змістовний вислів:

Почувшись старому, зануримо душі наші в нього,

бо є те наше,

як се бо вже найшло на коло нам (д. 1).

Автори «Велесової книги» настійно проводили у свідомість своїх слухачів (і читачів) ідею відповідальності перед пройдешніми поколіннями. Пращури не зникають назавжди в пітьмі часу. Їхні душі – в Ірію (в небесному раю), і вони світять зорями своїм одноплемінникам («Так се душі прашурів суть. І ті світять зорями нам од Іру» – д. 1).

Тексти «Велес книги» наділені сильним патріотичним зарядом. Виховання любові до своєї землі, прагнення захистити її від зазіхань войовничих чужинців, прославлення тих, хто не пошкодував життя заради волі своєї Батьківщини, постійні заклики бути мужніми – все це провідні мотиви пам'ятки. Їх значущість та особлива, сказати б, енергетичність, виявилась у створенні системи «сильнодіючих» виражальних прийомів. Серед них – яскраві картини рідної землі, що викликають почуття захоплення її багатством і красою (земля русичів – це земля, «в якій течуть меди і молоді» – д. 4г), емоційно піднесені гімни-молитви на честь воїнів, які пролили свою кров за рідну землю («Пом'янемо тих, що свою землю руську удобили...» – д. 4в), постійне ствердження значущості русичів, явне прагнення виховати в них самоповагу, почуття власної та племінної (вважай – національної) гідності («Ту бо славу

орли клекочуть там і тут, що русичі вільні і сильні по степах» – д. 8(2)). Бути русичем – велика честь: «І ми русичі – а вороги не є ними» (д. 17в).

Як і належить, жерцям, у цих текстах вони приділяли особливу увагу зміцненню у своїй пастви релігійних почуттів. Значну увагу приділяли теологічним питанням тобто тлумачили теоретично основу своєї віри. Прикладом тут може слугувати їх концепція зародження світу («Се бо Дажбо створив нам яйце, що є світ-зоря, яка нам сяє. І в тій безодні повісив Дажбо землю нашу...» – д. 1), концепція Нави, Прави та Яви як трьох складників світоглядних уявлень, концепція існування ірію (вирію, раю) як місця перебування душ предків.

Автори «Велесової книги» тонко сугерують своїм слухачам думку, що вони, русичі, є Дажбожі внуки, тобто є людьми в певній мірі обраними. Відсутність віри чи її ослабленість («лишилися ми без Велеса») позбавляє народ єдності, робить його м'яким «як віск», а тому й не здатним вистояти в жорсткій боротьбі за своє майбутнє.

Тема єдності народу теж є наскрізною у «Велесовій книзі». Важливо відзначити, що вимога єдності поєднана з вимогою дотримуватися суспільної ієрархічності.

Уважне вивчення ідеологічного спрямування «Велесової книги» приводить до висновку про його високу продуманість і очевидну ефективність. Продуманість виявляється в системній природі ідеологічних настанов. Системотворчим чинником є величезне прагнення народу утвердитися в цьому світі, гідно вистояти в екстремальних умовах раннього східноєвропейського середньовіччя, коли племена посилено мігрували, відвойовуючи для себе якомога вигідніший життєвий простір. Духовні вожді русичів виражали це прагнення, створивши виховні ідеологічні настанови, які були, органічно зв'язані між собою тобто у своїй сукупності створювали власне систему. Про її ефективність можна судити цілком об'єктивно, справедливо вважаючи, що вона визначає енергетичну силу тексту. Щоб зрозуміти ідеологічну потужність «Велесової книги», треба порівняти її ідеологічні концепції з ідеологічними настановами сучасних високорозвинутих держав. Збіг між ними – один до одного. Кожна високорозвинута держава вміло оберігає свою історичну пам'ять та плекає патріотичні настрої своїх громадян. Релігія в таких державах є важливою об'єднуючою силою.

14. Визначте символічний зміст форми та орнаменталії трипільського посуду. Зробіть узагальнення щодо особливостей трипільської культури.

Найвідоміші в мистецтві Трипілья розписна кераміка виготовлена без застосування гончарного круга. Різні посудини ліпили вручну і обпалювали при високій температурі у спеціальних двоярусних печах. У середньому періоді виділяються локальні варіанти певних посудин, що свідчить про існування якихось окремих культур у межах трипільсько-кукутенського суспільства.

Різноманітні орнаменти на посудинах – джерело інформації про світогляд і релігійні вірування трипільців. Встановлено, що в основі орнаментальних композицій були певні космологічні уявлення. Найінформативнішими є стилізовані антропоморфні та зооморфні зображення, серед яких переважала символіка, пов'язана з небесними світилами і фантастичним змієм-драконом. Чергування зображень відбиває певні символічні знаки, наворотання і форма яких змінювалися в часі, як і стилістика посудин, на яких вони зображені. Знакова система трипільської орнаментики – це пульс культури, що реагує на зміни в стані

суспільства. Перед початком кризи зростала кількість символів, немовби передрікаючи майбутні катаклізми.

Майже у кожному трипільському житлі археологи знаходять від 30 до 200 високохудожніх керамічних виробів – блюдечок, мисочок, глечиків, кубків, амфор, кратероподібних фруктівниць. Якість посуду бездоганна – він тонкий, гладенький, майстерно розфарбований у білий, чорний, червоний і темно-каштановий кольори. Ритміка орнаменту досконала, він насичений символами і якимись знаками. Ймовірно, ці знаки – первісна магія, звернення до потойбічних сил, прохання про заступництво, захист і спроба цими силами керувати.

Сакральні уявлення трипільців утілено не лише в глиняних статуетках, але й у візерунках на кераміці – зображеннях сонця, спіралі, хреста, кола, хвиль, "всевидячого ока Долі".

Найпопулярнішими орнаментальними елементами були спіраль, меандр та канелюри, поширеним був поліхромний розпис чорною, білою та червоною мінеральними фарбами. Виділяють такі найвживаніші способи орнаmentaції: ямки, гребінцеві вдавлення, рельєфні композиції, відбитки шнура або текстилю, рельєфні шишечки, валики по шийці або плечиках, наліпні дужки, насічки, прокреслення зигзагоподібних ліній із кольоровим розписом чи без нього. Зчаста вплітаються реалістичні зображення рослин, тварин, людини або частин її тіла. У ранньому періоді орнамент наносили іноді і на сиру глину за допомогою керамічних штампиків.

У загальній системі орнаmentaції глиняного посуду трипільців виділяють щонайменше 18 схем: хрестовидні; фістонні; метопні і тангентні композиції; горизонтальні S-видні та похилі дуги; вертикально роз'єднані і так звані негативні овали; совиный лик; волюти з листочками на кінцях; трикутники з витягнутими вершинами; так звана лицьова схема; хвилясті стрічки; коса сітка; фриз; комети; концентричні кола; похилі дуги; канелюри; меандри тощо. Звичайно, трипільська культура знала локальні способи орнаmentaції посуду. Наприклад, різне поєднання смугових (фриз, облямування, бордюру), хвилястих та ламаних ліній.

Для орнаmentaції трипільської кераміки характерні трьохярусні композиції, які свідчать про триярусний поділ світу на землю, небо та "небеса" (або "верхнє небо"), якими управляла велика космічна володарка. Вона зображалася на посуді у вигляді "личин" з очима-сонцями.

У світогляд трипільців ввійшли всі чотири виміри: довжина, ширина (земля розорана "повздож і попере́к"), висота (висота світу, який зникає в "небесах"), час (безперервний рух світу). Орнаmentaція трипільців була суспільним явищем, яке давало можливість розповісти про відношення до світу та об'єднати людей для різних спільних дій. Вона складалася із окремих знакових систем, розвивалася самостійно, являла собою один із центрів розвитку піктографії і існувала в першу чергу як засіб магічного спілкування з вищими силами.

Трипільські піктографічні знакові системи, за дослідженнями вчених, ще не були справжньою писемністю, тобто не передавали графічно слова, вони були підказкою тому, хто говорив, засобом для кращого запам'ятовування і відтворення якихось повідомлень.

За символами-знаками трипільців стоять їхня духовність, їхні сонцепоклонницькі святощі, тотеми.

За даними багатьох дослідників, найчастішими символами носіїв Трипільської культури були Сонце і тур-бик. А на символи води в окремих групах трипільських поселень припадає 33% від усіх відомих знаків, на символи дощу - 16%, на символи тварин - 14%, на символи дерева - 16%.

Серед найчастіших трипільських знаків-символів дослідники виділяють символи Сонця і його колообігу. "Одноярусні композиції найчастіше складалися з таких елементів, як коло, овали з "променями", відтинки спіралі. Напрямок руху композиції - зліва направо... Таким чином утворюється орнамент, який названий Б.Рибаківим "безперервний біг Сонця" і може бути витлумачений як відображення плинності часу".

Усі помисли землероба-трипільця крутилися, звісно, довкола підвищення родючості його ниви і для цього він, як висловився О.Уманський, "докладав не тільки фізичні, але й духовні сили - молив Небо про своєчасний дощ". Звідси зрозуміле таке часте зображення знаків дощу на трипільській кераміці, зокрема із Заліщиків, Коновки-Пуцяти, Петренів, Шипенців та ін.

Серед трипільської кераміки трапляються екземпляри, де у блоках знаків Сонця й дощу знаходимо і знак Місяця. Словами В.Мицика - то "триєднання сил, трисутність космогонічних сил". Трисутня єдність символів Сонця, Місяця й дощу яскраво вималювана в орнаментиці кубку із Майданецького, де кругова лінія довкола вінця символізує коло Сонця, а на двох боках посудини спадають з Неба смуги дощів, за якими симетрично у темному Небі сяють два серпанки Місяця. А в чистих обрамлених небесними драбинами секторах (меотах) проростають із горбиків землі два дерева як наслідок дії Небесних Світил і дощу.

Дослідник Трипільської культури Т.Мовша знаходить на посуді із Сушківки та Жванця блоки знаків, які витлумачує як зображення Сонця і птахів перед деревом життя. В.Даниленко у таблицях до своїх праць опублікував кілька пам'яток неоліту, на яких маємо блоки знаків із зображенням первовічних вод, прадерева, трьох голубів та Небесних Світил. На уламку трипільської посудини, віднайденій В.Хвойкою, бачимо знаки води, дерева і людини. Цілком можливо, що ці блоки знаків є прообразом праукраїнського міфу про сотворення Світу, у якому первовічні води, прадерево і птахи виступають світотворчими силами.

Узагальнення щодо особливостей трипільської культури

У трипільців було добре розвинене господарство. Землеробство становило найбільшу його частку, система ведення його була підсічно-вогневою, тому часто потрібно було змінювати землі, що було сприятливим для розселення їхніх племен на великі території. Також не відставали трипільці у скотарстві (особливо на пізньому етапі), полюванні, рибальстві, збиральництві (на ранньому етапі), прядінні та ткацтві.

Керамічні витвори трипільців є справжніми витворами мистецтва. Вони ділилися на пофарбовані (в одну, дві, три фарби) та непофарбовані, а також на орнаментовані та неорнаментовані. Посуд був простий і для приготування їжі, що був майже завжди непофарбованим, але з рослинним чи тваринним орнаментом.

Первісні уявлення трипільців були, очевидно, зв'язані з періодичними катаклізмами, викликаними істотними зрушеннями в Сонячній системі під час їхнього існування. Ймовірно, тоді з'явилося уявлення про циклічність часу, і знайшло своє відображення в трипільській кераміці.

15. Визначте феномен віртуальної реальності та проблему адаптації до умов інформаційного суспільства. Надайте характеристику культури мережевого спілкування.

Віртуальна реальність – це 1) концептуалізація революційного рівня розвитку техніки й технологій, що дозволяють відкривати й створювати нові виміри культури й суспільства, а також водночас породжують нові гострі проблеми, які вимагають критичного осмислення; 2) розвиток ідеї множинності світів (можливих світів), споконвічної невизначеності й відносності "реального" світу; 3) технічно конструйоване за допомогою комп'ютерних засобів інтерактивне середовище породження й оперування об'єктами, подібних реальним або уявленим, на основі їх тривимірного графічного уявлення, симуляції їхніх фізичних властивостей (обсяг, рух тощо.), симуляції їхньої здатності впливу й самостійної присутності у просторі, а також створення засобами спеціального комп'ютерного устаткування (спеціальний шолом, костюм і т.п.) ефекту (окремо, поза "звичайною" реальністю) присутності людини в цьому об'єктному середовищі (почуття простору, відчуття тощо), що супроводжується відчуттям єдності з комп'ютером.

Сьогодні віртуальна реальність розуміється саме як ілюзорна реальність тривимірного світу, створюваного за допомогою комп'ютерних технологій, що дозволяє людині взаємодіяти із представленими в ньому об'єктами (включаючи зміну їхньої форми, місця розташування й т.п.), і в якому домінують логіко-мовні структури.

Існує багато варіантів визначення сенсу «інформаційного суспільства», наприклад:

- 1) суспільство, орієнтоване на людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток, в якому кожен може створювати інформацію і знання, мати до них доступ, користуватися і обмінюватися ними, даючи змогу окремим особам, громадам і народам повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи своєму сталому розвитку і підвищуючи якість свого життя.
- 2) суспільство, економіка якого базується на інформаційних технологіях і яке соціально трансформується з метою допомогти індивідам та спільнотам використовувати знання та ідеї, що допомагає людям втілити їх потенціал та реалізувати їх прагнення.
- 3) суспільство, яке створюється внаслідок нової індустріальної революції на базі інформаційних і телекомунікаційних технологій та на базі інформації, яка є виразником знання людей. Завдяки технологічному прогресу в такому суспільстві оброблення, накопичення, отримання і обмін інформацією в будь-якій її формі — звуковій, письмовій або візуальній — не обмежені за відстанню, часом і обсягами. Ця революція додає великих можливостей людському інтелекту і створює ресурси, що змінюють спосіб суспільної праці і суспільного життя;

Вважається, що в «інформаційному суспільстві» створення, розповсюдження, використання, узагальнення і маніпулювання інформацією становить значну частину економічної, політичної та культурної діяльності. Економіка знань стає економічною копією цієї діяльності, оскільки добробут суспільства створюється через експлуатацію знань або розуміння суті речей та процесів. Люди, які мають засоби і можливості для участі в такому суспільстві, отримують певні додаткові вигоди, порівняно з тими, хто таких можливостей або засобів не має. «Інформаційне суспільство» вважається наступником «індустріального суспільства».

Оскільки сучасні інформаційно-комунікаційні технології працюють з інформацією в дискретній, цифровій формі, то часто для позначення «інформаційного суспільства»

використовується синонімічний термін «цифрове суспільство», а різницю між членами в можливостях і засобах участі в такому суспільстві позначають як «цифровий розрив».

Визначено велику кількість ознак, які можуть характеризувати настання «інформаційного суспільства». Ознаки нових швидких змін у суспільстві можуть мати технологічний, економічний, праце-орієнтований, просторовий, культурний або комбінований характер.

Прихильники і захисники концепції «інформаційного суспільства» визнають наявність протиріч та неясностей в цій концепції і в її термінології, але вважають цю концепцію загалом вірною і адекватним узагальненням суспільних трансформацій у постіндустріальну епоху.

Найбільш послідовно і логічно цю позицію намагається відстоювати Ласло Карвалікс. У 2010 році він виступив з різкою критикою роботи Френка Уебстера, відстоюючи доцільність концепції «інформаційного суспільства» та пропонуючи свій погляд на проблематику даної концепції.

Щодо концепції «інформаційного суспільства» Карвалікс вважає, що вона має бути не просто розширенням або уточненням визначенням типу нового суспільства, а має бути складною моделлю соціо-економічного суспільного комплексу, який створюється у постіндустріальну епоху. Таку модель Карвалікс пропонує уявляти як сукупність трьох видів описів («narratives»):

- «великий опис» на макро-рівні в контексті цивілізаційної теорії;
- «малий опис» на мезо-рівні в контексті теорії розвитку;
- «міні опис» на мікро-рівні в контексті практики і проявів.

Описи різних рівнів не є відокремленими, а тісно зв'язані, доповнюючи один одного при аналізі окремих аспектів «інформаційного суспільства». Їх взаємозв'язок краще уявляти як послідовну вкладеність нижчого рівня у верхній рівень.

Карвалікс вважає, що завданням адептів концепції «інформаційного суспільства» є відновлення її першоджерельного, цілісного сенсу, який має застосовуватися в контексті цивілізаційної теорії. Досягти цього можна в рамках досліджень за тематикою «інформаційного суспільства», які розпочалися в другій половині 90-х років та мають бути доповнені дослідженнями в соціальній інформатиці, яка має справу з аналізом мікро- і мезо-рівнів цього явища поряд із соціальними питаннями, що мають відношення до технологій інформації та знань.

Характеристика культури мережевого спілкування

Для того щоб мати швидкий доступ до інформації у будь-якій частині земної кулі, можливість одночасної роботи в системі багатьох користувачів необхідно дотримуватися відповідної культури спілкування у всесвітній мережі. Вона передбачає такі компоненти: культуру подання інформації; культуру сприймання та користування інформацією; культуру використання нових інформаційних технологій тощо. Для співтовариства, яке виникає завдяки Інтернету, сама мережа є інструментом спілкування. І ефективність цього спілкування, його вплив на людину залежать від дотримання всіма учасниками етичних та психологічних вимог до спілкування.

Користувачі Інтернету іноді стикаються з певною суперечністю. Інтернет — це середовище, в якому декларується абсолютна свобода, повна демократія, тут кожний має право голосу і доступу до інформації. А якщо це так, то деякі вважають за можливе робити в Інтернеті все,

що завгодно, тим паче, що ці дії можуть бути анонімними. Анонімний характер спілкування у віртуальному середовищі певним чином нівелює систему традицій, правил, цінностей, що склалися історично і характеризують належність особистості до будь-якої співдружності, як-то: нація, клас або релігійна конфесія.

Віртуальне спілкування має свою віртуальну структуру, свої правила і навіть свої традиції. Тут спілкування відбувається у режимі реального часу, як у разі "живої розмови", але за допомогою клавіатури. Але те, про що говорять двоє людей, можуть бачити і читати десятки інших.

Для того щоб спілкування у віртуальному просторі не принижувало людину, а, навпаки, сприяло її особистісному зростанню необхідно дотримуватися загальноприйнятих етичних вимог, правил мережевого етикету. З появою Інтернету в наше життя навіть увійшло таке поняття, як нетикет (netiquette — від англ. net — мережа та франц. etiquette — етикет). Сформовано такі правила мережевого етикету:

- 1) пам'ятайте, що Ви розмовляєте з людиною. Не робіть іншим те, чого не хочете отримати від них самі. Поставте себе на місце людини, з якою розмовляєте. Відстоюйте свої погляди, але не ображайте тих, хто навколо Вас. Не забувайте про головний принцип мережевого етикету: повсюдно в мережі знаходяться реальні люди. Будьте терплячі й чемні. Не вживайте ненормативну лексику, не йдіть на конфлікт заради самого конфлікту;
- 2) дотримуйтесь тих самих стандартів поведінки, що й у реальному житті.
- 3) пам'ятайте, що Ви перебуваєте у віртуальному просторі. Якщо Ви вирішили втрутитися в якусь дискусію, то можете зашкодити іншим. Опинившись у новій ділянці віртуального простору, спочатку озирніться. Витратьте час на вивчення обстановки, "послухайте", як і про що говорять люди. Тільки після цього приєднуйтеся до розмови;
- 4) поважайте час і можливості інших. Коли Ви відправляєте електронну пошту або повідомлення до конференції, то фактично претендуєте на чужий час. І тоді Ви відповідаєте за те, щоб адресат не витратив цей час даремно. Слід також пам'ятати про пропускну спроможність каналу, через який відбувається зв'язок. Раніше, ніж Ви відправите людині свій лист, поміркуйте, чи він справді потрібен їй. Якщо ж Ви вагаєтесь, поміркуйте двічі, перш ніж відправити повідомлення;
- 5) зберігайте особистість. У мережі (наприклад, у конференціях) Ви можете зустрітися з тими, кого ніколи б не зустріли в реальному житті, і ніхто не засудить Вас за колір шкіри, очі, волосся, за вашу вагу, вік або манеру одягатися. Однак Вас будуть оцінювати з точки зору того, як Ви пишите. Таким чином, правила граматики відіграють важливу роль. Крім того, переконайтесь, що Ваші послання зрозумілі й логічно витримані;
- 6) допомагайте іншим там, де Ви це можете зробити. Задавайте запитання, спілкуючись у віртуальному просторі. Чому це ефективно? Тому що Ваші запитання читатимуть багато людей, які, може, знають на них відповідь. І навіть якщо кваліфіковано дадуть відповідь тільки декілька чоловік, загальний обсяг знань у мережі збільшиться. Обмін досвідом в Інтернеті — захоплююче заняття;
- 7) не втручайтесь в конфлікти й не припускайте їх. Мережевий етикет проти злісних послань, якими іноді обмінюються окремі учасник дискусії;
- 8) не зловживайте своїми можливостями. Деякі люди у віртуальному просторі почувають себе професіоналами. Маючи більш повні і глибокі знання або повноваження, вони автоматично одержують перевагу. Однак це зовсім не означає, що такою перевагою можна користуватися;

- 9) навчіться вибачати іншим їхні помилки. Коли хтось припускається помилки — будь це помилка в слові, безглузде запитання або невиправдано довга відповідь, — будьте до нього поблажливі. Якщо у Вас гарні манери, це ще не означає, що Ви маєте право нав'язувати їх усім іншим. Якщо ж Ви вирішили звернути увагу користувача на припущену помилку, зробіть це коректно й краще в приватному листі;
- 10) поважайте право на приватне листування, не читайте чужі листи.